1994. aastal Eesti Vabariigi territooriumilt parvlaevaga Estonia sõjatehnika väljaveo asjaolude väljaselgitamiseks moodustatud Riigikogu uurimiskomisjoni istungi protokoll nr. 16

Tallinn, Toompea 13. veebruar 2006 a.
Algus 13.24, lõpp 14.30
Juhataja: Margus Leivo
Osalesid komisjoni liikmed: Margus Leivo, Trivimi Velliste, Ülle Rajasalu
Puudusid: E. Sepp, K. M. Vaher, J. Laur.
Protokollis: Martti Lutsar, komisjoni nõunik
Kutsutud: Jüri Kadak, Estonia huku ajal ma kaitsejõudude peastaabi operatiivosakonna ülem

Päevakorras: Jüri Kadak küsitlemine. Arutelu.

I M. Leivo sissejuhatus. Tutvustas komisjoni tööd ja eesmärke, milleks komisjon on loodud.
M. Lutsar luges ette Riigikogu kodukorra seaduse § 22 ja 23 tulenevad uurimiskomisjoni õigused ja kohustused. *Allkirjastati vastav dokument*
M. Leivo:: Alustuseks tutvustage ennast ja kui teil on sissejuhatuseks sellest ajast rääkida, siis meil oleks selle üle hea meel. Siis me saame seda informatsiooni oma küsimustega täiendada. Ja hiljem me küsime Teie käest neid küsimusi, mis meil olid enne Teiega kohtumist ettevalmistatud.
J. Kadak: Minu nimi on Jüri Kadak, ja ma olen endine Eesti kaitsejõudude ohvitser. Parvlaev Estonia huku ajal olin ma kaitsejõudude peastaabi operatiivosakonna ülem ja ühtlasi ka peastaabi ülema asetäitja. Ehk tollel aja mõistetes Eesti kaitsejõududes 3. ametikohal. Samal öösel kui toimus Estonia avarii olin ma sisuliselt Eesti kaitseväe juhataja kohusetäitja. Tähendab funktsioonid olid minu käes. Seega Kaitsejõudusid puudutavaid asju tollel ajal, tean ma päris hästi. Ja ka sündmuseid, mis toimusid 95. aasta lõpus ja 96 aastal, alates kindral Einselni vallandamisest. Kuulusin kindral Einselni meeskonda ja tollel ajal toimuvad sündmused oli valusad ja käisid suurte paukudega. Ja ma ei ole sellest ka kunagi saladust teinud, et peale selle, ka Estonia oli üks detail, mis puudutas neid vallandamisi tollel ajal. Ma kahtlemata tundsin huvi ja korjasin materjale nende aktide kohta. Ühe materjali, mis ma kunagi olen avaldanud Eesti ajakirjanduses ning vanem põlvkond ja Hr Velliste peaks seda mäletama, mis seal kunagi ilmus. Sellele järgnesid kaks kohtuprotsess. Võin öelda, et need protsessid ei jõudnud mitte kuskile. Seepärast, et kohus ei tõestanud midagi ära, et ma kedagi laimanud või solvanud olen. Seal leiti mõningaid ebatäpsusi, aga väidete ja formuleeringute kohta. Seega ei ole ma ühtegi karistust ega trahvi saanud. Ajakirjandus kirjutab palju, kuid kohtumaterjalid ja ajakirjandus on kaks iseasja. Peale kaitsejõududest lahkumist töötasin ma tolleaegses Riigikaitseakadeemias prorektorina. Ning peale selle, kui Riigikaitseakadeemia reorganiseeriti läksin erastruktuuridesse ja täna töötan Euroülikoolis rahvusvaheliste suhete teaduskonna dekaanina. See on minu taust.
Ja kui te mind siia kutsusite, siis ega kõik ei ole meeles, ma panin teile kõik paberi peale lühidalt kirja. See puudutab nö kolme episoodi. Need on: sündmused – võimalikud sündmused, mis toimusid enne Estonia katastroofi. Teine – katastroofi ajal. Ning kolmas mis puudutasid uurimist ja kajastamist... põhjusi. Peale selle tegin ma teile tervest reast dokumentidest koopiad. Mõni paber võib jätta esialgu mulje, et

mingit erilist tõsist asja siin ei ole. Ma tõin komisjonile paberkandjal nn FELIXi protokolli. Pärast ma kommenteerin ka, miks ma nad siia tõin. Teiseks tõin ma siia Jüri Liimi poolt kunagi kui ma ei eksi Harju Elus ilmunud Estonia müsteeriumist ilmunud artikli. Mitte sellepärast, et ma Jüri Liimi fänn olen, vaid ma arvan et selles dokumendis on üks väärtuslik asi – et Jüri Liimi käes on tollilaadungite nimekiri, ehk autode registreerimise raamatutest väljavõtted katastroofi öösel 28. septembril, koos autojuhtide ja automarkidega. Nii et kui te võtate hukkunute nimekirja ja võrdlete seda sellega (so küll vaid üks väljavõte), kui meil õnnestub Jüri Liimi käest saada kogu nimekiri autode kohta, mis on, siis võib olla saab ka palju targemaks. Siis on [redacted]

Need dokumendid on ka minu kätte sattunud ning siin on veel mõned Kaitseliidu materjalid - olen toonud Teile avalikkusele kättesaadavaid materjale. Ning mis siis näitab ära seda, mida kuni 94. aastani võis üle Eesti piiri vedada. Kuidas Eesti piir toimis. Nii, siis on veel üks materjal, mis käis minu käest läbi [redacted] Need on siin need dokumendid, võite esitada nende suhtes küsimusi. Võib olla midagi aitab. Kui te lubate, siis ma räägin teile nende materjalide kohta. Kaks esimest küsimust ma püstitasin niimoodi. Eesti ajakirjandusest on läbi käinud, et kas Rootsi luurel võis olla Eestis kaasosalisi? Ma julgeks öelda nii, et 93 ja 94 aastal võis neid tõesti olla. Aga ma räägin siin võimalikus sides, sest ärge unustage ära, et Kaitseminister Hain Rebas on topeltkodakondsusega. Rootsi Reservohvitseride Liidu liige, käis pidevalt Rootsi struktuuridega läbi. [redacted] Näpuga kellelegi näidata ei saa, aga fakt on, et mõlemad on oma kaitsejõududega läbi käinud. Kolmas on minu arvates väga koloriitne isik, so Veljo Pärni (Pärli??), aastatel 94-95 Eesti Mereväe staabi ülem, Rootsi taustaga. Andmed võetud netist Googlist. Veljo Pärnil on Rootsi luureohvitseri taust. [redacted] Mina ei ole tema tegevusele hinnangut andnud, [redacted] Kes hiljem [redacted]

4 meest võisid tollel ajal omada täielikult Rootsi luurega kontakti. Ma olen Rootsis käinud ja tundsin tolle aegset Rootsi sõjaväe ladvikut päris hästi. Ei tule nad siis tõesti kellegi umbvenelase juurde ja sellega kaupasid ajama, Eestis pidi keegi otsade kokkuviija olema. Kui me räägime nendest otsade kokku viijatest, siis ma ütlen nii, et Hain Rebas ja Aho Rebas käisid ise ütleme nende oletatavate relvatehingute .... /ei kostu selgelt/... Eestis tol ajal neid mehi kaitseväe struktuurides jätkus, nii kaitsejõududes, kaitseliidus, piirivalves, kus neile inimestele pakkumisi tehti. Nendel aastatel pakuti mulle rikastatud uraani, plutooniumi, punast elavhõbedat jne. alates õhutõrjerakettidest ... ole ainult hea mees pane raha peale ja ei ole vaja muretseda ka, kas kaup üle piiri jõuab. Neid pakkumisi tehti tollel ajal kõvasti. Ma julgen isegi seda öelda, et kõik need kurikuulsad relvatehingud, mis 92-95, nendega oli nii, et ega keegi piiripeal eriti takistusi ei teinud. 92-94 Eesti jõustruktuurid, kõik said endale relvi vahetult välismaalt, mitte keegi nende eest tollimakse ei maksnud. Sest see oli kallis. Kõik püüdsid saada, kus on võimalikult odavam. Need asjad käisid täpselt sama moodi. Ja kõik need kindral Einselni ajal toimunud peastaabis relvade ületoomised, nagu kohtumaterjalides on, ega seal ka toll eriti tõsiselt nende asju ei võtnud. Kui

ikka püstolid oli pappkarbi sees tagaistme peal, ei olnud see väga kellegi asi. Ega seal ükski tollitöötaja ei olegi karistada saanud. Nii palju siis, kes olid vahendusisikud. Nüüd siis luured, kes siis veel peale Rootsi võisid Eestis olla. Ma ei tea, kas seda on soliidne välja ütelda, aga ma kirjutasin teile paberi peale – rohkem ma lahti ei kirjutanud. USA oli Eestis esindatud väga tugevalt - USA rahvuskaardi missiooni vahendusel, mis asus tollel ajal Kaitseliidu majas. [redacted] ../ei kostu selgelt/ olid tollel ajal olemas, [redacted] See oli selline juhtum, [redacted] sellest [redacted] Keegi [redacted]

M. Leivo: Oli jah... nimi ei tule meelde. Võib olla Velliste teab.
T. Velliste: Ma ei oska ütelda.
J.K: [redacted] oli [redacted] Ja [redacted] kus oli [redacted] Kes on nende sündmustega väga hästi seotud. Kui teil [redacted] ja [redacted] siis [redacted] mis [redacted] Aga millegi pärast ma selles väga kahtlen. [redacted] ta on siis Eestis mitme suhteliselt huvitava episoodiga seotud. Teine moment on, siis mida siit üle ka veeti, 91-95 viidi Eestist laevade, lennukite ja autodega välja ükskõik mis taheti – kõik metall – värviline, must, muldmetall, need mida mulle on pakutud. Viidi välja elektroonikat, relvi, relvastust. Nüüd see, kuidas Eestist välja toodi, ma tõin teile siit ühe Luubi näite ja ühe dokumendi mis oli Kaitseministeeriumile ja Kaitsepolitseile esitatud Eesti Kaitseliidu fondi poolt. See on [redacted] kuskil peaks alles olema ka tollideklaratsioonid. Hiljem [redacted] Sest [redacted] Sest [redacted] Üks moment mida tuleb tähele panna, et 31. augustil 94 lahkus viimane ešelon Vene vägedega ja 28 päeva hiljem läks Estonia põhja. Räägime, et tegemist on vene kaupadega, siis neid võidi hoida kahes kohas, kas hoiti Eesti erastruktuurides, võimalik Eesti jõustruktuuride kuskil ladudes ja kolmas koht võis olla Paldiski linnak, mis oli kuni 95. aastani venelaste kontrolli all, kui nad tegid tuumareaktori demontaaži. Järgmine moment kõikide nende vedude kohta võiks teile huvitav olla see. Aasta tagasi, umbes märtsi kuus olin Peterburis, Moskvas asuva NATO Infokeskuse poolt korraldatava Balti mere julgeoleku probleemide arutelul, kus oli koos mitmete nö ametkondade esindajad, oli Venemaalt mereväe peastaabist ja kahtlemata on niisugustel nõupidamistel koos kõikide eriteenistuste esindajad. Kui me vanasti rääkisime KGB-st Ja GRU-st, kes kunagi olid ennast peitnud, siis nüüd on neil struktuuridel avalike suhete esindajad, kes esindavad oma ametkonda kõikidel rahvusvahelistel nõupidamistel ja nad eriti saladusi nendest asjadest ei tee. Seal oli ka Estonia küsimus rohkemal või vähemal määral arutlusel. Esitasin ühele vanale vene polkovnikule küsimuse, et kas ei saaks kätte neid akustiliste signaalide salvestusi, mis siis võisid toimuda 28. septembril, siis ütles ta et, neil ei ole. Ja ütles, et kogu see lugu on väga delikaatne asi ja see on seotud Venemaa relva eristruktuuridega. Nende ametkondadega on nii, et kui hakkad küsima, siis ega keegi konkreetselt ei vasta. Kui te üldist juttu ajate, siis peate rahulduma sellega, mis teile öeldi. Kõige eelduste

kohaselt võis siis tegemist olla 2 asjaga, kas oli tegemist suurema narkolastiga, mida toodi üle Tšetšeenia... või teine võimalus pandi tee peal kuskilt hakkama mingi kõrgem satelliitelektroonika süsteem, mida siis võidi maha kanda Tšetšeenia sündmuste jooksul. Mida siis toimetati Eestisse vene lennukitega Paldiskisse, mis siis hiljem sokutati laeva peale. Aga ma ei usu, et täpselt öelda, mis see oli, ma ei usu, et Eestis keegi suudab öelda.

M. Leivo: Ma väga vabandan, et segan. Mind huvitab praegu, üks kõik kumb variant: narkootikumid, satelliitseadmed – kes on nende ostjapool?

J.K: Ma ei julge teile öelda, ma olen kuulnud, et nad viidi Rootsi – see on kõik kuuldused ja ajalehe materjal. Mis viidi Stockholmi, sealt edasi lennuväljale edasi viimiseks. Aga kuhu, ma ei ole see inimene, kes ütleb, ma ei tea, kes see ostja võis olla, neid ostjaid võis olla väga palju. Kui me räägime narkootikumidest, siis ma vähe usun seda, et Rootsi ametivõimud kellegagi tegid selles osas koostööd. Kui üldse midagi oli, siis Venemaa tipptehnoloogia. Ühte ma julgen teile öelda, et 94. aasta sügisel, enne kui venelased viisid Eestist välja viimase Venemaa varanduse, ühtegi venemaa tipptehnoloogilist komponenti Eestis ei olnud. Kõik olid varem välja viidud, isegi Paldiski õppekeskuses oli satelliitside, mis oli 10 aastat vana, kõik tipptehnoloogia oli ära viidud.

T. Velliste: Kui palju varem?

J.K: Ma arvan et see viidi minema nii 91.- 92. aastal. Sellel hetkel kui oli enam-vähem teada, et Nõukogude väed on sunnitud siit lahkuma, siis kardeti seda kõvasti, et parseldatakse kõik maha. Kõik viidi minema, kõik see raud mis müüdi maha, neid automaate ja püstoleid ja raketisüsteemisid, see oli kõik selline laiatarbe rämps, mida äriti üle Nõukogude Liidu. Ma tegin kunagi uurimistööd, mis puudutas 91.-92 aasta kõiki kriise endistes 15. Nõukogude Liidu vabariigis. Analoogsed kriisid toimusid mujal ka, meil läks see kõige pehmemalt läbi, tõsised kriisijuhtumis olid kõikides liiduvabariikides. Kus müüdi ja osteti kõikvõimalikke relvi, sellega aeti kokku suur-suur papp. Tipptehnoloogiat kellelegi kätte ei antud. Kui oli Aserbaidzani konflikt. Aserite käes oli üle 30 taktikalise tuumarelva, mis oli tollel ajal küllaltki nõrga võimu suhtes suure kontrolli all. Ja neid asju ripakile ei jäetud.

Ü. Rajasalu: Minu küsimus on niisugune - kuidas oli selle „oma - võõra süsteemiga"?

J. K: Aga sellega on nii, et tollel ajal ei olnud venelastel tehnoloogia veel nii kõrgel tasemel. See „oma-võõras süsteem", seda tehti minu teada 20. aastat, raadio teel kontrolliti ära, iga lennuk kus lendas, anti talle elektrooniline signaal ja ta saiatis kodeeritud signaali, kas on oma lennuk või ei ole. Kui ei ole, siis kuulus ta maha võtmisele, maandumisele sundimisele või õhus hävitamisele. See polnud selles valdkonnas midagi erilist.

Ü. Rajasalu: Aga milline tehnoloogia või millised süsteemid tolleaegses 1994. aastal võis üldse põhjustada midagi taolist mis juhtus Estonial?

J. K: Satelliitsüsteem – rakettide juhtimissüsteem, elektroonilised juhtimissüsteemid, need olid venelastel küllaltki hästi välja arendatud. Sest need elektroonilised blokid, mida ise valmistada ei suudetud need toodi läänest sisse. Ja raha eest sai kõike. Nõukogude strateegilistes raketisüsteemides kasutati küllaltki palju lääne päritolu elektroonika komponente.

Ü. Rajasalu: Ma saan aru, et praegu oli aeg Venemaalt läände viia midagi? St Venemaalt tuli, et läände tahti viia?

J. K: Ja, sest see oli ju raha.

Ü. Rajasalu: Jah aga ainult raha eest... kui on suhteliselt väikesed summad, siis niisuguste asjadega suured õnnetused ei juhtu. See pidi ikka olema mingi väga läbimurdeline asi, et mindi sellist teed mööda.
J. K: Oletame, et midagi oli seal peal. Aga ma ei usu seda paranoiat, et keegi on Estonia põhja lasknud. Annan teile hea soovituse, et kutsuge siia vestlema keegi Mereakadeemiast, kes jagab mere akustiliste signaalide suhtes. Te teate, et merevesi on akustiliste signaalide kõige parem edasi kandja – paremini kui õhuruum. 94. aasta 28. septembri päeval olid neutraalsed, omavahel mitte seotud riigid – Soome ja Rootsi – kumbki ei olnud Euroopa Liidus, nad olid omaette süsteemid. Ka Venemaa oli omaette süsteem. Baltikumist ei hakka rääkima, Baltikumis akustikasüsteeme ei ole. Poolakatel akustikasüsteemid olid, et vee alt kuulata läbi, mis mootorid vee all kuskil töötavad. Saksamaa ja Taani tollel ajal olid NATOs. Nendel kõikidel olid akustikasüsteemid. See tähendas seda, et vee all oli võimalik kuulata, kõikide erinevate laevamootorite töötamist ja müra. Ja kui Estonia peal oleks toimunud mingi plahvatus, siis oleks see akustiline signaal kuulda olnud mitme riikide poolt. Ja kuidas saab olla, et need täiesti erinevad riigid leppisid kokku ja tegid mingi vandenõu teooria ja mätsisid selle kinni, et mingit plahvatust ei ole olemas.
Ü. Rajasalu: Küsin siis hoopis nii, et kas te olete selle lõppraportiga, mis on erinevate riikide poolt koostatud ja esitatud, Te olete sellega siis rahul?
J. K: Ei ole, mind ei ole viimastel aastatel need lõppraportid huvitanud. Mind on huvitanud mind puudutavad asjaolud, mis tollel ajal juhtusid. Need filmid ja videod – üks jänki kes käis all, tema materjalides ei ole ju kuskil fikseeritud, et auk kuskil pardas sees on. See auk, ma kuskilt materjalidest olen lugenud, pole kuskil kindlat garantiid, et see auk kuskil pardas see on. See on asja üks pool, et akustiline signaal oleks registreeritud. Teine pool – kala saab püüda ka lõhkeainega, viskate lõhkeaine vette ja siis pärast kalad kõhud üleval ujuvad vee peal. See piirkond kust Estonia läbi ujus, seal kala on. Siiani pole keegi avastanud, et kala seal pärast öösel kõhud ülespidi ujusid. Mida lööklaine tavaliselt tekitab. Need on kaks asja, mida te võite vastavate eriala meestega, endale selgeks rääkida.
T. Velliste: Kasutan oma koosoleku juhataja õigust ja küsiksin hoopis sellist asja. Millistel tasanditel, teie hinnangul, käis tollel ajal äri, mis käis üle terve Nõukogude Liidu, kas see käis alamastme sõjaväelaste tasemel, või käis ka kõrgemate nt polkovnikute, kindralite tasemel.
J. K: Jah toimus küll.
T. Velliste: Ja kui see toimus, siis kes olid ostjad, kuidas need äritehingud vormistati ja kuidas need toimusid?
J. K: Ma ei ole nende äritehingute juures ise olnud. Ma pole ühtegi niisugust paberit näinud. Ma tean nendest äritehingutest, mida müüdi ja mida osteti. Need, mis puudutas minu kohtuprotsessi, mille kohta on dokumendid olemas, et Eesti Kaitseliidu ülem andis välja volikirju relvade ostmiseks ja müümiseks. Kusjuures tollel ajal, ma ei mäleta selle firmanime Tartus, kellega siis pärast hiljem pikad kohtuprotsessid olid. Kui ma ei eksi oli tegemist Austriast relvade ostmisega. Nii, et võib öelda, et Kaitseliidu tasandil käisid need asjad küllaltki kõrgel.
T. Velliste: Mind huvitab, kui kõrged Vene sõjaväelased tegelesid äriga? Ühelt poolt Te ütlete seda, et venelased olid huvitatud, et eriti väärtuslikud ja tundlikud ning kaasaegsed saladused saaksid ära viidud, et keegi neid ära ei viiks või maha ei müüks. Samal ajal Te möönate, et nad tegid väga kõrgel tasemel äri – kuni kindraliteni välja, Mind huvitabki see tervikpilt, mis toimus Vene sõjaväes, et kas võis olla nii, et üks kindral ütles nii, et viime siit ära, muidu eestlased saavad need kätte ja viime Leningradi. Leningradist öeldi, et nüüd müüme ameeriklastele või rootslastele maha,

ja edasi pandi nad laeva peale – Estonia laeva peale ja müüsid need ameeriklastele maha.
J. K: 90-ndate aastate esimesel poolel ja 97 ja 98, toimusid Venemaal väga mitmed kohtuprotsessid, kus küllaltki kõrged sõjaväelased ja kindralid anti kohut alla vene sõjaväe varadega kauplemise eest. Ja eriti hea võimalus oli neid asju lasta läbi Tšetšeenia piirkonna, sest sõjakahjude kaudu sai neid hästi maha kanda. Ka kõik see sõjaväe tipptehnoloogia, mida kasutati Dudajevi avastamiseks, mis selleks mängu pandi, kõik läks hea raha eest mängu. Seal oli tegemist isegi kindral-polkovnikutega, kes jäid oma pagunitest ilma.
T. Velliste: Kas siis Estonia laev võis olla üks mugav kanal, mille kaudu siis asju ära müüa ja vedada. Sest väga raske on mingi paadiga seda teha, sest paati on väga kerge avastada, aga väga lihtne on viia laevaga, maskeerida see mingiks tsiviilveoseks. Kas te ise peate võimalikuks või tõenäoliseks, et mõni vene kindral äris maha midagi väärtuslikku, mitte teisejärgulist või küllalt olulist.
J. K: Jah pean küll.
T. Velliste: Ja kas seda võidi viia Estonia laevaga.
J. K.: Jah võidi küll. Ma ka ennist ütlesin, et kui hakataks uurima, mida üldse Estonia laevaga viidud on, kui keegi hakkaks analüüsima ja kokku võtma mitmete miljardite eest Estoniaga viidud on. Kõige lihtsam variant on, sõidad autoga peale, sõidad kohale ja kõige kindlam asi on kui teisel poolel on keegi informeeritud kaubast, siis viige see kuskile ära, te ju ei tea kellega Rootsi luure kokku leppis. See kaup võis minna teise kolmandase või viiendasse riiki.
T. Velliste: Kas võis olla, et seal peal võis olla midagi nii tundlikku ja olulist, et viimasel hetkel sai keegi jaole ja pani käe ette. Kas tolle aegne Vene riik oli valmis ka äärmuslikeks meetoditeks, nagu nad lasid alla Korea lennuki?
J.K: Korea lennuk oli äärmuslik, sellega toimus see mis oli armees ette nähtud. Avastati, kanti ette kuni Moskvani välja, Moskvast tuli käsk, teatage ja sundige alla maanduma, kui ei – ärge unustage, et lennuk asus Sahhalini õhuruumis, kus asus tollel ajal Vene aatomi allveelaevade baas. Talle anti mitmeid signaalisid, et ta läheks kõrvale, ta ei reageerinud. Ma olen lugenud selle lenduri materjale, kes seal oli. Ta lendas üles, andis lennukile veel hoiatussignaali, et pöörake sellest kursist ära. Ta ise lennuki reljeefi ei näinud, ta ei teadnudki, et võib olla reisilennuk, teadis et tegemist on suure lennukiga, oli vist Boeing 747, oli see mark ja selle peal olid kõik võimalikud sõjalised komponendid. Ja siis lasti ta alla.
T. Velliste: Aga kas Estonia laeva suhtes nad oleksid saanud samamoodi käituda, kas see oleks mõeldav.
J. K: Ma ütleks teile Estonia laeva kohta nii, need samad vene sõjaväelased küsisid minu käest, et hr Kadak, kas te ei arva et Estonia laeval võis olla pantvangikriis? Te ei ole seda varianti kuulnud? Milles võib olla küsimus – Estonia peal ei käivitunud mitte ükski avariisüsteem. SOS süsteem, mis on dubleeritud 4-5 kordselt. Küsige mõne merespetsialisti käest, kuid ärge kutsuge Juhansoni välja, kes sel ajal oli Estline direktor ja töötab praegu Paldiskis, tema ei tea laevaasjadest mitte midagi. Küsige meremeeste käest kui palju on laeval dubleerivaid SOS süsteemisid, mis annavad nupu peale vajutades automaatselt koordinaadid. Mitte ühtegi SOS signaali välja ei läinud. Anti teada mobiiltelefonil.
M. Leivo: Aga Mayday tuli ju, ja raadiopoid, mis ei töötanud, mis tulid välja Hiiumaa rannikul.
J. K: Nii siis veekindlad seinad mis peaksid käivituma, ei käivitunud. Siis kogu see päästesüsteem, mis on laevade peal väga palju treenitud – see süsteem ju tegelikult ei toimunud. Neid korraldusi antakse tavaliselt kaptenisillalt. See mis toimus

kaptenisillal on praegu kaetud ju täieliku vaikusega. Sellest pole üldse mitte mingisugust informatsiooni. Ma ei tea kui õige see on, aga Vene merelaevastiku mehed rääkisid mulle seda .....

M. Leivo: Mul on üks küsimus. Oletame, et oli kaptenisillas... et laeval oli pantvangikriis. Oletame, et see kõige kuumem koht oli kaptenisild loomulikult sel juhul. Siit minu küsimused, mis oli pantvangikriisi eesmärk? Ja kuidas pantvangikriis viis Estonia hukuni?

J. K: Vaadake ma ei saa pudru peal ennustada. Aga kui küsida mõne mereväe kapteni käest, siis see ütleb teile niisugust asja, kui laev sõidab nii 35-40 km/h vastu lainet, ja laine oli seal 6-8 meetrit. Ja see kes hakkab seda esivesiiri lahti tegema, see on hull, see laine lööb kohe autoteki sisse, ükski meremees sellist otsust vastu ei võta. Ja teine moment on, et kui vett on juba natukenegi autoteki peal, autotekk on umbes 2 meetrit merepinnast kõrgemal, arvutage välja, kui autoteki pikkus on 100m ja laius 30 m ja 10 cm on vett peal, palju seal raskust on, ja kui see ühte nurka tekib, mis siis sellisel juhul tekib. Ükski laevakapten, üksi laeva ohvitser ei tee sellisel juhul otsust, et keerab laeva küljega vastu lainet, kui autoteki peal on juba vesi. Kõik need otsused on loomuvastased otsused, mis seal on toimunud. Kutsuge mõni kapten välja.

T. Velliste: Kas siis laev keerati nii moodi külg ette?

J. K: Jah, nad algul arvasid, et keeravad ahtri ette, ja kui hakati keerama, siis laev jäi nii moodi lainega külglainesse, see on täpselt see sama, mis nüüd hiljuti juhtus Punasel merel selle Egiptuse laevaga... kus tuli kustutati, vesi lekkis autoteki peale, laine natuke keeras laeva, vesi jooksid ühte nurka, püsivus kadus. Estonia oli parvlaev, lameda põhjaga, ükski normaalne kapten, isegi laevaohvitser. See on ebaloogiline asi, mis kõik seal nende asjade juures öösel toimus. See on asi mida te võiksite mõne meremehega rääkida.

M. Leivo: Kas teie andmetel oli laevatekk, sel hetkel 100% autosid täis?

J. K: Seal lükati autosid sisse nii palju kui mahtus, minu andmetel oli laevatekk kõvasti autosid täis. Siis ma panin teile siia ühe Jüri liimi artikli „Estonia müsteerium". Ma ei võta kõike Jüri Liimi juttu tõsiselt, aga mulle pööras üks asi tähelepanu, et Jüri Liimil on ilmselt olemas terve nimekiri nendest masinatest, mis Estonia huku ööl peale sõitsid. Siin on väga kerge ära vaadata, milliste veoautodega, milliste kergesõidu autodega ja kes olid rooli taga ja millisele riigile need kuulusid. Kutsuge Jüri Liim välja, võite saada kogu selle nimekirja. Ma tean seda et see ... oli tookord kõvasti täis. Mis veel on ajalehtedest läbi jooksnud materjale, et laev hilines väljasõiduga, kas seal 20 minutit, pool tundi või midagi - konvoi saatis masinaid sadamasse Estonia peale. Ma võin öelda, et kaitsejõududega seal tegemist ei olnud. Tollele ajal kõik konvoid, mis läksid laevadega või tulid sisse, kõik ametlikud relvaveod, mis toimusid, siis mina koordineerisin neid konvoisid. Tollel ajal kaitsejõududel konvoisid ei olnud, kuid oli tollel ajal jõustruktuuridel kaks üksust, üks oli kaitseliit ja teine oli piirivalve. Nende eest ma mürki võtta ei saa. Einselni lugu tollel ajal... ma ütlesin teile ka kes mäletab, et Einselnil oli tollele ajal suur jama, kui ta tuli kaitseväe juhatajaks, ta ei saanud Ameerika armee pensioni. Ameerikas on selline kord, et kui sõjaväelane läheb erru ja ta läheb teise riigi teenistusse, ilma parlamendi loata, valitsuse loata, siis võidakse tema suhtes rakendada kõige rangemaid reegleid. Einseln oli teine mees, kes sellesse situatsiooni (ma ei mäleta kes oli esimene mees) sattus. Einseln oli paras jagu Ameerikas kohtus, kui Estonia katastroof juhtus, kus ta püüdis taastada oma pensioni küsimust. Siis vaadake nüüd, et kui ta oleks püüdnud mingeid kokkuleppeid Ameerika võimudega teha, siis poleks enam keegi tema pensioni kallale läinud. Nii, et Einseln oli sisuliselt ära, ta tuli alles mõni päev hiljem.

T. Velliste: Aga kes siis oli, Laaneots oli juba läinud? Kes oli peastaabi ülem?
J. K: Laaneots oli läinud, seal oli niimoodi, seal oli Sirel, Sirel oli komandeeringus, välismaal ja ta oli tagasi 28.nda hommikul. Mereväekapten Leit oli paberite järgi kohusetäitja aga tegelikult oli operatiivolukord minu käes. Sest Leit oli... st Einselnil oli põhimõte selline, et kellel rohkem tärne on - see peab olema, mitte see kes oskab või ei oska. Ma ei taha enda kohta ütelda, kas oskan või ei oska, kas valdan teemat või ei, see pole praegu oluline. Aga kuna Leidil oli 1 tärn rohkem, siis pandi Leit. Siin on veel üks huvitav situatsioon, mida te võiksite teada, ma olin tollel ajal riigi kriisikomisjoni liige. Ja kui see pauk käis, siis jäeti kaitsejõud täielikult informeerimata, mulle sellest ei teatatud. Ma sõitsin järgmine hommikul vara Võrru, ma ei räägi jälle vandenõuteooriast, et kas see oli asjassepuutuv asi või ei olnud. Aga 13. kilomeetrit enne Võru, lendasin masinaga üle katuse, autojuht oli roolis, tagumine kumm lendas pauguga lõhki. Jumal tänatud, et vana vene Volga oli tollel ajal istumise all, valitsuse Volga, tal olid tugevad postid, kui me katuse peale maandusime. Kui me Võrusse sõitsime, siis saime teada, et üldse Estonia katastroof oli juhtunud. Kus juures Kaitseliit oli tollele ajal häiresse antud, Saaremaa ja Hiiumaa kaitseliit oli häiresse antud – need käisid kalda ääres – võtsid kalda ääred kontrolli alla. Meie saime sellest teada nö praktiliselt kõige viimasena. Milleks need asjad tollel ajal nii tehti..... Teie erakond oli tollel ajal võimul, eks te ise teate mis seal tollele ajal käis. Mina oma nina sinna nii palju ei topi. Nüüd kolmas – veekindlatest, mis ma siin ennist rääkisin. Betoneerimisest võin veel rääkida, teatavasti Rootsi valitsus võttis algul ette ettepaneku, et betoneerivad Estonia täielikult ära. Vaadake betoonimine ei ole niisama lihtne ja odav töö. Eelmise aasta mätsis Peterburgis toimunud konverentsil oli arutlusel, kuidas neid Läänemerre uputatud laevu, mis on täis keemia relvi, kuidas neid täita betooniga. Maailmas on praktika, et betooniga täidetakse ainult neid laevasid, kus on ohtlik laadung, mida ei tohi pärast enam puutuda. Ei tohi keerata ühelt küljelt teisele jne. Ja admiral ütles seal, kes on Venemaa kaitseministeeriumi keskkonnateenistuse ülem, küsis selle raportjuhtkonna käest, kes olid seal kohal, et kui NATO maksab selle kinni, need kulutused – veealune betoneerimine, siis nemad võtavad selle oma tehnoloogiaga ette, sest nemad kasutasid seda põhja lastud aatomi allveelaevade betooniga seest täitmiseks. Siit tekib kohe küsimus, et kui kavatseti Estoniat kunagi seest betooniga täita, kas tegemist ei olnud .....
M. Leivo: Tähendab, et avalikuks tulnud informatsiooni kohaselt ei kavatsetud Estoniat mitte betooniga täita vaid, kavatseti Estoniat betooniga katta. See on tehnoloogiliselt kaks eri asja. Betooniga täitmine- see on ülikeerukas operatsioon.
J. K: Jah see on, et kuiva betoonipulbrit lastakse alla, siis ta vajub ja ise betoneerub ära. Mulle nii räägiti, ma ei ole spetsialist. Kuidas te laeva niimoodi pealt betooniga katate, betoon plaatidega? Kuidas te seda mõtlete?
M. Leivo: Ei ole mõtet seda diskussiooni avada, see on eraldi teema.
J. K: Asi mida tasuks teil veel vaadata on, kogu see Estonia uurimise küsimus. Tegi seda omal ajal Keskuurimisbüroo. Seal oli selline uurija, Väino Karm, kes pandi seda uurimist tegema. Paari sõnaga – kes oli tollel ajal raskesti haige, võõrkeeli ei vallanud, materjalidega üksi tegeles. Suri vähki. Paberid jäid keskuurimisse vedelema. Ja siis hiljem Keskuurimise asedirektor – Kersti Jundas koos teise vastava spetsialisti Meikasega kiiresti lõid selle toimiku kokku ja lõpetasid selle toimiku ära – kriminaalasja lõpetamine. Ja nad võtsid aluseks rahvusvahelise komisjoni akti. Nii lõppes see uurimine ära. Nüüd kolmas. Ma tõin teile siis FELIXI protokollid – mis on FELIXI protokollides huvitav... ma andsin FELIXI protokollid vene eriteenistuse kätte ja küsisin, et kas see on originaalmaterjal ja nemad ütlesid, et ei ole. Et siin on võetud nö vene eriteenistuste, praeguse föderaalse julgeoleku teenistuse aruanne

organiseeritud kuritegevuse kohta, lõigatud kuskilt nö pooleks ja pandud teine tekst vahele ja kasutatud ära, see on nö filoloogiline arvamus. Kas keegi on põhjalikult läbi lugenud need FELIXI protokollid, see on see osa mis puudutab Eestist, puudutab Mart Laari, see puudutab Einselnit, nii kodanik Vello Kütti???, Jüri Toomepuud. Ma ütlen, et need andmed ei vasta .... Einselnil ei olnud tollel ajal mitte mingit pistmist Küttiga ja nende äridega, mis siis kirjutatud on. Ilmselt seda materjali kasutati ära Einselnile ära tegemiseks. Kes oli see huvitatud pool... aga need FELIXI protokollid olid kuskil võltsinguga tehtud, kellegi huvides.

M. Leivo: Mul on üks küsimus. Te olete oma juttu kestel mitmeid kordi viidanud, et te olete konsulteerinud, kohtunud jne. Vene eriteenistuse erinevate inimestega. Kus teil on selline veendumus tekkinud, et te olete kohtunud eriteenistuse inimestega?

J. K: Aga väga lihtsalt, nendel konverentsidel, kus ma olen kohtunud, seal antakse visiitkaart. Ja nagu ma algul ütlesin, et olemas teatud avalikud teenistused, nende teenistuste juures, kes tegelevad välismaise informatsiooniga. Nemad esindavad seda ametkonda rahvusvahelistel konverentsidel. Aga need, kes tegelevad salastatud töö, nendest inimestest ma ei räägi.

M. Leivo: Me peaksime ikka natuke täpsustama seda külge. Minu kogemuse põhjal FSB ennast mitte mingil tingimusel ei avalikusta.

J.K: Ma ei rääkinud FSB-st, ma rääkisin Leningradi sõjaväe ringkonna luurevalitsusest. Ma võin teile kunagi näidata kahe inimese visiitkaarte.

M. Leivo: Palun komisjoni liikmetelt küsimusi veel.

Ü. Rajasalu: Mis aastani te töötasite kaitsejõududes?

J. K: 1996. aasta märtsikuuni.

Ü. Rajasalu: Kindlasti peale Estonia hukku oli teil oma arutelu seal, et mis ja kuidas või juhtuda. Kas on ka mingeid dokumente selle kohta.

J.K: Ei kaitsejõudude peastaabis niisugust ametlikku arutelu ei olnud. Ei kaitseväe juhataja ega peastaabi ülema juures nõupidamiste juures.

Ü. Rajasalu: Aga te omavahel ikka arutasite?

J.K: Jah omavahel küll, ma ei oska öelda, see oli selline šokeeriv üritus, et miks meid ei kutsutud välja, kui see katastroof 28. septembril toimus. Mis seal peal võis olla, neid versioone on räägitud sadu, mis võivad lõppeda paranoiaga, mida siin veetud on. Ühtegi neid asju ei ole tõestatud. Kui ilmusid välja FELIXI protokollid, need panid selle asja sisu juures mõtlema, et miks neis protokollides on mõnede isikute peale aktsent on pandud. 1994. aastal lahkus Mart Laar oma esimese valitsuse ees otsast. Milleks oli vaja Mart Laarile tagant järgi panna sellist matsu? Kas, et ta enam kunagi ülesse poole ei kerkiks.

Ü. Rajasalu: mul on veel üks küsimus. Teie kui üsna kõrge politseiohvitser tol ajal, kas teile tundus, et teie ametkond jäeti sihiteadlikult sellest protsessist kõrvale?

J.K: Ma ei oska selle peale öelda, ma tean seda et 94. aasta sügisel ei olnud Einselnil tollle aegse valitsusega head läbi saamist. Mart Laari ja Einselni vahelised lahkhelid olid 94 aastal juba küllaltki suured. Kas see on tingitud sellepärast, ma ei oska öelda. Kõigi teiste kriisikomisjoni liikmetega saime me hästi läbi, aga millegi pärast jäeti meile teatamata. Hiljem ma küsisin, et milles asi oli, aga mulle ei suudetud vastata.

T, Velliste: Ma tuleksin veel tagasi laeva hukkumise öö juurde, laeva hukkumise asjaolude juurde. Te väga huvitavalt juhtisite tähelepanu sellele akustilisele helile, et mitte keegi pole seda akustilist signaali registreerinud. Kas teie hinnangul on võimalik laeva rammida, ilma et sellist akustilist signaali tekiks?

J. K: Ikka müts tekib, sest arvestage milline on laeva mass. Kui 2 laeva omavahel põrkavad, siis juba see tekitab iseenesest akustilise signaali.

T. Velliste: Seega teie peate vähetõenäoliseks et seda laeva oleks rünnatud ükskõik mis tehnikaga. Teisisõnu teie arvamus on see, et seda laeva ei rünnatud.
J.K: Jah.
T. Velliste: Aga nüüd see kirjeldus mis on selles Dvisnki artiklis „Diagnoos". Kas te seda peate võimalikuks, et laeva peal oli laadung ja nad ise tegid selle visiiri ja proovisid ise selle laadungi....
J. K: Ma ise arvasin, et see võis üks võimalus olla, kui ma rääkisin sellest pantvangikriisist. See ei ole võimalik, et laevaohvitserid võtavad vastu sellise otsuse et vastu lainet avavad visiiri. Te kujutage, ette et te tõstate selle visiiri sõidu ajal ülesse ja keegi hakkab masinaga välja sõitma. See laine viskab selle masina tagasi, kujutage ette milline jõud seal on. See on ebanormaalne. Ma olen mõelnud, et Estonia oli ju parv, miks tagumist otsa lahti ei tehtud. Miks tehti esimene ots. Või, siis, et tollel ajal käis ju kasujaht nii suur, et laevadele remondi aega eriti palju ei antud. Laev tehti kiirelt puhtaks ja järgmisele reisile. Võis olla ka et see visiir oli juba siis vigane, ega ta korralikult kinni ei käinud. See on ka üks variant, aga ma ei usu et keegi võttis ja tegi selle visiiri sihipäraselt lahti.
T. Velliste: teine asi, siin on öeldud, et kui seal oli selline auto, mille peal oli last, millest oli vaja vabaneda, sellisel juhul seda autot oleks tulnud manööverdada, aga seal on ju väga kitsas ruum. Kui seal oleks olnud suurem ruum, siis seal oleks olnud väga palju tunnistajaid, sest oli ju väga palju pääsejaid. Osa neist on kirjeldanud, mis laevatekil toimus. Osa on kirjeldanud, et seal oli vesi, aga keegi pole neist kirjeldanud, et seal oleks toimunud mingit autode manööverdamist.
J.K: olete ise peale sõitnud. Ma olen, seal laeva peal on selline mees nagu stividor, see on mees kes paneb autode laevale nii.... Triiki täis. Et kui te panete auto ära ja lähete sealt ära, siis pannakse see lukku, et te sinna ei läheks suitsu tegema, viina jooma ja midagi muud tegema. Nii, ja pärast annab seal vahel vaevalt käija. Nii et see manööverdamine on absurd.
T. Velliste: See on võimalik vaid siis, kui langetatakse otsus, et see auto on vaja sealt välja saada, siis lükatakse kõik teised autod eest ära. Mis on ainuke võimalus.
M. Leivo: Kes veel soovib küsida?
J.K: Estoniale sõideti vööri poolt peale. Ma ütlen teile 2-te asja, et kui seal visiir kolksus. Kas te olete sõitnud tiiburiga. Kui on ikka kõva laine, siis taob ikka kõvasti, ja on kaugele kuulda.
Ü. Rajasalu: No ei ole ikka päris nii.
T. Velliste: See on metalli kolks.
J. K: Kui vesiir oli seal lahti, kas te olete näinud, et teie auto tõmmatakse põranda külge kinni? Tõmbate käsipiduri peale ja... ega seal keegi ...
Ü. Rajasalu: Olge nüüd, kui on ikka, et kui on ikka niisugune torm merel, siis kõik ikka teadsid, ja kõik autod tõmmatakse kinni.
M. Leivo: Kõik autod tõmmatakse kinni juba laeva püstivuse huvides on see ainuvõimalik.
T. Velliste: Ma küsin veel, et kas ma saan aru, et kõikidest nendest variantidest, mis siin täna kõne all on olnud, tundub teile kõige tõenäolisem see, et selle kasumijahis oli laev niivõrd halvasti hooldatud, et see visiir ei olnud enam täielikus töökorras. Te peate ikka väga tõenäoliseks et see visiir murdus lahti.
J. K: Üksvariant, et ta kas ei olnud korras, või keegi andis korralduse selle lahti tegemiseks. Ma olen lugenud lehtedest, et kunagi Prantsusmaal välja sõitev autopraam läks põhja sellel põhjusel, et laev hakkas välja minema ja nii kiire oli, et hakati visiiri alla laskma alles siis kui laev oli väljunud. Ei läinud korralikult kinni, laine jäi vahele ja läkski.

T. Velliste: Seda võimalust siin ei ole, ta oli juba nii kaugele sõitnud.
J. K: Jah.
M. Lutsar : Te väitsite, et te olete selle materjaliga tuttav, siis te kindlasti mäletate, et Juta Rabbe kirjutas oma raamatus, et ta kohtus ühe saksa sõjaväelasega sel samal hommikul, 28. septembril, kes väitis, et ta olevat kohtunud sel hommikul Einselniga.
J. K: Einseln oli USA-s
M. Lutsar: Ja siis te lükkate selle ümber?
J. K: Jah ma lükkan selle täielikult ümber. Kuskil on läbi jooksnud, et Einselni mobiiltelefoniga on tehtud laevapardala kõnesid. Tuletame meelde missugune oli 94. aastal mobiiltelefon, see oli nagu telliskivi. Einseln ei kandnud kunagi mobiiltelefoni oma käes, selleks oli tal autojuht, ja tema nimi oli Kreitsberg. Einselnil olid pahandused oma pensioni küsimuses.
M. Lutsar: 1 küsimus veel. Kuidas te hindaksite 94. aastal kaitseväepeastaabis seda dokumentatsiooni, kui palju asju pandi paberile ja kui palju oli sellist segadust, ei olnud sellist perfektset dokumentatsiooni, ja et paljud asjad toimusid suuliselt.
J. K: Kaitseväejuhataja juures toimunud nõupidamised on kõik protokollitud. Ja kui te mäletate Einselni juures, seda Kikit, Kiki kirjutas kõik ülesse. See asi oli dokumenteeritud.
T. Velliste: Ma küsiksin veel selle võimaliku visiiri avamise kohta, et te ütlesite et on kaks varianti, et kas ta murdus või keegi käskis ta avada. Et kui ta kästi avada, mis pidi olema motiiv? Sest see tähendab ju hädaohtu laeva uppumiseks ja ka käskija võib ise ära uppuda.
J. K: Ainus mis on, et kui visiir avatakse, siis on et mida laeva pealt maha, peale võtta ju ei saa.
M. Leivo: Visiiri avamine merel on nii erakordne sündmus, et see tuleb kindlasti registreerida laeva logiraamatus, kapteni käsul.
J: K: No kutsuge välja mõni kapten. Ja ta vastab teile 100 korda paremini kui mina. Aga see on ebaloomulik asi, et te tõstate vastulainet ja tormi käes.
T. Velliste: Te ei pea siis seda väga tõenäoliseks.
J. K: Ei, see võis olla vaid kellegi poolt käsk, tukk pihus.
Ü. Rajasalu: Te peate siis ebaloogiliseks, selle uurimiskomisjoni lõppraportis toodud otsust, et see vigane visiir trambiti katki ja siis ta kadus eest ära.
J. K: aga see on üks võimalus, ega me ei saa kõiki asju ümber lükata. Mida ei ole tõestatud ja nii kaua jäävad erinevad versioonid mängu, mina tõin kaks versiooni.
T. Velliste: Et teil jääb üles siis kaks versiooni, see mis Ülle pakkus, et laine peksis visiiri lahti, sest see oli vigane – mis läheb kokku selle ametliku versiooniga. Ja teine oli siis, et keegi tukk käes käskis selle avada mingil põhjusel.
J. K: Jah.
T. Velliste: ja te ise kipute pooldama seda esimest versiooni.
J. K: Jah, sest meil ei ole kuskil fikseeritud, et keegi hüppas 8 meetriste lainetega kuskile mootorpaati ja sealt jalga lasknud.
M. Leivo: Kas ma saan aru, et Estonia visiir ei ole mitte avatav kaptenisillast? Vaid eraldi juhtpuldist, mis ei asu kaptenisillal?
J. K: Ma ei ole meremees, et sellele vastata. Aga ma olen kuulnud, et seda saab avada kahest kohast. Autoteki juures olevast spetsiaalsest ruumist ja teine on dubleeritud kapteni kajutis.
M. Leivo: Me oleme töötanud 1 tunni, ja meil on Riigikogu tööst tulenev situatsioon, et meil ei ole täna siin kolme komisjoni liiget. Ken-Marti Vaherit, Evelyn Seppa ja Jarno Lauri. Ja ma arvan et ka teistel komisjoni liikmetel pärast seda juttu, mida te meile rääkisite ja sellega uuesti põhjalikumalt tutvudes kindlasti tekib küsimusi. Ma

arvan et komisjon võtab teiega veel kord ühendust. Tänase kohtumise eest suur aitähh ja kui teil tuleb materjali kohta ja inimeste kohta tekib mõtteid, mida oleks komisjonil kasulik eesmärgiga tõde välja selgitada, siis ootame seda kindlasti ja täname Teid tänase kohtumise eest.
Koosoleku lõpp 14.30.

Margus Leivo
Komisjoni esimees

Salvestuselt maha trükkinud
Helin Noor
Komisjoni konsultant